

The Medical Legacy of Moses Maimonides

by

Fred Rosner, M.D.

KTAV Publishing House, Inc.

1998

Maimonides died on December 13, 1204 [Tebet 20, 4965 in the Hebrew calendar] and was buried in Tiberias, Palestine. The Christian, Moslem and Jewish worlds mourned him. His literary ability was incredible and his knowledge encyclopedic. He mastered nearly everything known in the fields of theology, mathematics, law, philosophy, astronomy, ethics, and, of course, medicine. As a physician, he treated disease by the scientific [as opposed to the empiric and/or popular] method, not by guesswork, superstition, or rule of thumb. His attitude towards the practice of medicine came from his deep religious background, which made the preservation of health and life a divine commandment. His inspiration lives on through the years and his position as one of the medical giants of history is indelibly recorded. He was physician to Sultans and Princes, and as Sir William Osler said, "He was Prince of Physicians." The heritage of his great medical writings is being more and more appreciated. To the Jewish people he symbolized the highest spiritual and intellectual achievement of man on this earth; as so aptly stated, "From Moses to Moses there never arose a man like Moses," and none has since.⁶³

A Maimonides Reader

whom he described as possessing modesty and integrity as well as a fine intellect. Although only seventeen at the time of his father's death (1204), Abraham was able still to absorb an impressive amount of his father's teaching and in his own works he cites many interpretations and opinions transmitted to him orally by his illustrious father. The son's commentary on the Bible, his voluminous Complete Guide for the Pious (*Kitayat al-'Abidin*), the Treatise on Aggadot, and numerous letters and responsa are thus important sources of Maimonidean doctrine. All his duties and commitments notwithstanding, Maimonides must have found time to "teach his son Torah." Indeed, we have here a good example of a sustained aristocracy of the intellect and spirit, and it is interesting to follow the literary history of this family, starting with R. Maimon's Letter of Consolation, over many generations.

Aspects of Maimonides' medical practice and intellectual preoccupations are described in a candid letter (1191) to Joseph b. Judah, the favorite and trusted disciple for whom he composed the Guide of the Perplexed:

I inform you that I have acquired in medicine a very great reputation among the great, such as the Chief Qadi, the princes, . . . and other grandees from whom I do not ordinarily receive any fee. As for the ordinary people, I am placed too high for them to reach me. This obliges me continually to waste my day in Cairo visiting the [noble] sick. When I return to Fostat, the most I am able to do, for the rest of the day and night, is to study medical books, which are so necessary for me. For you know how long and difficult this art is for a conscientious and exact man who does not want to state anything which he cannot support by argument and without knowing where it has been said and how it can be demonstrated. This has further resulted in the fact that I find no time to study Torah; the only time I am able to read the Bible is on Saturday. As for other sciences, I have no time to study them at all and this distresses me very much. Recently I received all of Averroes' commentaries on Aristotle . . . and my impression is that he explicates the author's views properly, but I have not yet found the time to read all his books.

The most revealing piece of personal testimony about Maimonides' professional and communal schedule is to be found in his letter of 1199 to Samuel ibn Tibbon, the Hebrew translator of the Guide of the Perplexed:

Now God knows that in order to write this to you I have escaped to a secluded spot, where people would not think to find me, sometimes leaning for support against the wall, sometimes lying down on account of my excessive weakness, for I have grown old and feeble. With regard to your wish to come here to me, I cannot but say how greatly your visit would delight me, for I truly long to commune with you, and would anticipate our meeting with even greater joy than you. Yet I must advise you not to expose yourself to the perils of the voyage, for beyond seeing me, and my doing all I could to honor you, you would not derive any advantage from your visit. Do not expect to be able to confer with me on any scientific subject, for even one hour either by day or by night, for the following is my daily occupation. I dwell at Misr [Fostat] and the Sultan resides at Kahira [Cairo]; these two places are two Sabbath days' journey [about one mile and a half] distant from each other. My duties to the Sultan are very heavy. I am obliged to visit him every day, early in the morning; and when he or any of his children, or any of the inmates of his harem, are indisposed, I dare not quit Kahira, but must stay during the greater part of the day in the palace. It also frequently happens that one or two of the royal officers fall sick, and I must attend to their healing. Hence, as a rule, I repair to Kahira very early in the day, and if nothing unusual happens, I do not return to Misr until the afternoon. Then I am almost dying with hunger. I find the antechamber filled with people, both Jews and Gentiles, nobles and common people, judges and bailiffs, friends and foes—a mixed multitude, who await the time of my return.

I dismount from my animal, wash my hands, go forth to my patients, and entreat them to bear with me while I partake of some slight refreshment, the only meal I take in the twenty-four hours. Then I attend to my patients, write prescriptions for their various ailments. Patients go in and out until nightfall, and sometimes even, I solemnly assure you, until two hours and more in the night. I converse and prescribe for them while lying down from sheer fatigue, and when night falls, I am so exhausted that I can scarcely speak. In consequence of this, no Israelite can have any private interview with me except on the Sabbath. On this day the whole congregation, or at least the majority of the members, come to me after the morning service, when I instruct them as to their proceedings during the whole week; we study together a little until noon, when they depart. Some of them return, and read with me after the afternoon service until evening prayers. In this manner I spend that day. I have here related to you only a part of what you would see if you were to visit me. Now, when you have completed for our brethren

הפרק הרביעי

הנהנה בלבד עד שיבחר מן המאכל והמשתה את היותר ערבית, וכן בשאר הנהנותו, אלא יתכוון למא שיתודר מועל, ואם יודמן שיהא ערבי ² אין בכך טוב, ואם יודמן שיהא בלתי ערבי ² אין בכך כלום. או שיתכוון ליותר ערבי בהתאם למיען הרפואה, כגון שנחלה תאותו למאכל או יעורה במאכל תאה הערבים והמתובלים. וכן אם גברה עליו מריה השחורה יסירה בשמיית שירים ומיני נגינות, ובטיול בגנות ובנני פאר, וישיבה עם צורות נאות, וכיוצא בזה ממה שמיישב ³ את הנפש ומסיר שעמום המרה השחורה ממנה, ויתכוון בכלל זה להברות את גופו, ותכלית בריאות גופו כדי שידע ⁴, וכן כאשר יתעורר ויתעסך ברכישת נכסים תהיה מטרתו בקבוצו כדי שיוציאנו בדברים הנעלמים, ושיהיה מצוי לקיום גופו והתמדת מציאתו כדי ישיג וידע את ה' כפי שאפשר לדעת.

ולפי דרך זו יהיה למלאת הרפואה עניין רב מאד במעלות ובידיעת ה', ובשגת האושר האמתי, ויתהה לモדה וההתעסקות בה ⁵ עבודה מן הגדלות שבעבדות ולא תהיה אז כמו הארגנה והngrות, לפי שבה נכוון את פעולותינו, והואינו פעולותינו פעולות אנושיות מבאות אל המעלות ואל האמתיות, לפי שadam אם נש ואכל מאכל ערבי לחיך ריחו טוב מאכל תאה והוא מזיך ואפשר שהיא גורם למחללה מסוכנת או אף גם לאיבוד לגמר, הרי הוא והבמה שווין, ואין זה מעשה אדם מצד היותו אדם ⁶ אלא מעשה אדם מצד היותו בעל חי, נמשל כבבמות נדמו ⁷. אבל תהיה פעולתו אנושית אם אכל את המועל בלבד, ואף אם יניח את הערב ואכל את התבלי ערבי לפי דרישת התועלת, וזה פעולה בהתאם למחשבה, ובזה יבדל adam במעשייו מזולתו. וכן אם יבעל כל זמן שירצה מבלי שיתוש להזק ולתועלת הרי פעולתו זו מצד היותו בעל חי ולא מצד היותו adam. ואפשר שתהיה הנהנותו תמיד לפי התועלת כמו שביארנו, אלא שעשו מטרתו בראיות גופו ושלומו מן המחלות בלבבו.

תרגoms נכוון ונאה. ⁴ שילמד לדעת את ה'. ⁵ "טלבהא" למוד. ושתי מילים למושג אחד ותרגםתי "וההתעסקות בה" מஹסר ברירה. ויתכן שהיא כדאי לתרגם "ולמודה ולמידתה" ובנדפס "למודה ובקשתה". ⁶ בננדפס הוסיף משלו "אדם בעל שכל". ⁷ תחלים מט יג ו כא.

ולולא שידע שה' כבר התאנף עליינו בשאלת המים ושאנו כבר הצענו לפניו יתרעה לא היה כועס, ולא מצאנו לה' יתרעה בדברו עמו בעניין זה כעס ולא רוגן, אלא אמר לו קח את המטה וכו' והשקי את העדה ואת בערים ⁸. וכבר יצאנו מעניין הפרק אלא שתירצנו קושיא גדולה מקוויות התורה שרבבים דברו בזה ורבבים שואלים מה הוא החטא שחתא, והשווה מה שאמרנו אנחנו בזה ומה שאמרו בו אחרים ⁹ והאמת יורה דרכו.

ואחזר לענייני. ואם היה האדם שוקל את מעשיו תמיד ו邏תכוון למצוע הרי יהיה במעלה הרמה ביוטר ממעלות האדם, ובכך יתקרב לפני ה' וישיג את רצונו, וזה היא דרך העבודה השלמה ביותר, וכבר הזכירנו חכמים ז"ל עניין זה, וזה לשונם כי אמרו כל השם אורחותיו זוכה ורואה בישועתו של הקב"ה שני שם דרך ארנתו בישע אליהם ¹⁰ אל תקרי שם אלא שם דרך ¹¹. ושותמא הוא השעור והערכה, וזה העניין אשר ביארנו בכל הפרק הזה. וזה מה שריאינו שצרך בעניין זה.

הפרק החמישי

בഫעלת כוחות הנפש כלפי מטרה אחת.

ראוי לאדם לשעבד כל כחوت נפשו על פי המחשבה כפי שהקדמנו בפרק שלפני זה, וישים נגד עיניו תכילת אחת והיא השגת ה' יתהדר ויתרומם. כפי יכולת האדם, ככלומר שידע אותו, וישים כל פעולותיו תנעוטיו ותנוחותיו וכל דבריו מוביילים אל התכילת הזו, עד שלא תא בפועלותיו שום פעולה לבטלה כלל, ככלומר פעולה שאינה מוביילה אל התכילת הזו. המשל בזו שישים הכוונה באכילהו ושתתייתו ושינטו ותשמשו ויקיצו ותងעו ותנוחו בראיות גופו בלבד, והמטרה בבריאות גופו כדי שתמצא הנפש את כליה בראיות ושלמים ששתחמש בהם בלמידים וקניית המעלות המודעות והగינויות כדי שיגיע לאותה התכילת. ולפי דרך זו לא תהא מטרתו אז

59 ראה פירושי רס"ג מהדורתי במדבר כ יב ובהערות. וראה רמב"ן בשם רבינו חננא. 60 תהילים נגנ.

61 מועד קטו ה ב. סוטה ה ב.

1 השוה יסודי התורה פ"א הל' ג. ומו"ג ח"א פרק נד.

2 "כרייה" נגעל. והעדפתו לתרגם "בלתי ערבי" וכך הוא גם בננדפס. 3 בננדפס "שירחיב" וגם זה

סעיף יז (ד) אסור ללמוד בשבת יו"ט, זולת בד"ת ואפלו בספרי חכמת אסורה, (ה) ויש מי שמתיר, (ו) וע"פ סברתו מותר להבitem באצטראלו"ב בשבת, (ולכן ככלל כל מקומן סי' ס"ח).

נשمة אברהם

מחמירים כי לדעתם ההיתר הוא רק למי שנודמן לו הדבר במקרה, ולא לעשות זאת בכוננה מראש. וכן בשאלת יעב"ץ.⁴⁸ ומוסיף המ"ב שם שגם זה יש לו ליזהר שלא ידבר אז עם העכו"ם בזזה. אולם כתוב לי הגרש"ז אויערבאך זצ"ל⁴⁹ שנראה דרך אומנות של מלאכה הוא אסור, אבל להסתכל בחדר ניתוח שפיר שרי וגם מותר לדון בזזה עם המורה. וראה לעיל סי' שע' ח.

ועיין לקמן סי' שה שער' נ, לגבי טלית ספרי רפואי.

לבקש בעכו"ם להשתמש בניר קופי עבורו. אסור לבקש מעכו"ם Shirshom העתק נוסף (ע"י ניר קופי) מתמצית הרצאות ששומע בשבת, אף שאין העכו"ם כותב בזזה במיוחד עבור היהודי בשבת, אלא יש להעתיק אחר השבת את מה שכתב העכו"ם לעצמו בשבת.⁵⁰ אולם מותר לומר לעכו"ם לעשות העתק נוסף לצורך העכו"ם עצמו, והוא יקנה ממנו אחרי השבת.⁵¹

(ד) אסור ללמוד. דעת הרמב"ם³⁹ זו"ל: כי לבך ספרי הנבדאות או פירושיהם, אסור לקרות בשבת או ביום' יט ואפלו ספר בחכמה מן החכמות. וראה לעיל סי' שע' ק' ג (עמ' שא).

(ה) ויש מי שמתיר. דעת הרשב"א והרמב"ן⁴⁰. וכותב המ"ב⁴¹ וכן נהוגין להקל, אולם כתוב הא"ר דירא שמים ראוי להחמיר בזזה כי הרמב"ם והר"ן אוסרים.

(ו) וע"פ סברתו. וכן מותר לפיה סברתו לעיין בספר רפואי וללמוד בהם משות חכמה ולא דמי לשטריו הדיוויזיות.⁴²

כתב לי הגרש"ז אויערבאך זצ"ל⁴³: ורופא ודאי מותר וקעביד נמי מצוה שלומד בשבת בספרי רפואי. והוסיף לי הגאון זצ"ל בעל פה שסטודנט לרפואה צריך להחמיר כי אין מטפל בחולים כתעת. קיימת גם מחלוקת הפסוקים אם מותר או אסור ללמוד בשבת ע"י הסתכלות, למשל בחדר ניתוח וכו', עיין במג"א⁴⁴ שמתיר, וכן בשו"ע הרב⁴⁵ ובשות' חלקת יעקב⁴⁶. אולם עיין במ"ב⁴⁷ שכותב שיש

ציונים והערות

(39) פ"י המשנה שבת פ"ג מ"ב. (40) ש"ת הרשב"א ח"ז סי' רפח שמביא את הרמב"ן. (41) סי' ק סה. (42) עטרת זקנים, וכן מובא בבארכיטיב ס"ק ב. (43) לב אברהם ח"ב עמ' יח. (44) סי' שם ס"ק ח. (45) שם טוס"ק ג. (46) ח"א סי' פר (מהדרוא בתרא יו"ד סי' קצ'). (47) סי' שם ס"ק כא. (48) סי' מא ד"ה لكن אהוב בני, מובא לעיל סי' שו ס"ק ג. (49) לב אברהם ח"ב עמ' יח. (50) ש"ת מנחת יצחק ח"ה סי' לו.

(51) מ"ר הגרי"י נוכברט שליט"א, מה דארח סי' תמח סע' ד ומ"ב סי' ק כג. ארחות חיים סי' שו ס"ק ה.

مکالمہ نسبت ملکیت اور مدنی ملک

אָמַר רְבִיבָה בְּשֵׁם רְבִיבָה: [לֹא] כִּי מִתְּבָרֶךְ כָּלָלְךָ לְפָנֶיךָ וְ[לֹא] כִּי מִתְּבָרֶךָ

ପାତଳା, ତର୍କା

ଟ୍ରେନ୍ ଲେନ୍

ପ୍ରମାଣ ଏବଂ କିମ୍ବା କିମ୍ବା କିମ୍ବା କିମ୍ବା କିମ୍ବା କିମ୍ବା

ఆచు: (స) ఆ లు ప్రాణి
లు ఉండుకు గాలి ఆ లు అంగు
లు: ఆ లు కుటుంబము అంగులు
లు అంగులు అను నుండి అంగులు
నుండి విషయ ఆ లు: ఆ దుఃఖము
లు అను విషయ ఆ లు అంగులు
లు అను విషయ ఆ లు అంగులు

କାନ୍ତିର ପାଦରେ
କାନ୍ତିର ପାଦରେ

କାହାର ପାଇଁ କାହାର ପାଇଁ
କାହାର ପାଇଁ କାହାର ପାଇଁ
କାହାର ପାଇଁ କାହାର ପାଇଁ
କାହାର ପାଇଁ କାହାର ପାଇଁ

କାହିଁ କାହିଁ କାହିଁ କାହିଁ କାହିଁ କାହିଁ କାହିଁ କାହିଁ କାହିଁ

፩፻፲፭ ዓ.ም. ከፃድ በፌዴራል ስርዕት የፌዴራል ማመልከት

蜀王記

၁၇၅
၁၇၆
၁၇၇
၁၇၈
၁၇၉
၁၈၀

ଶ୍ରୀ କର୍ଣ୍ଣ ପାତ୍ରଙ୍କାନ୍ତିର ମହାପାଠ

କୁଳା ଦୂର ଦେଖିଲା ମନ୍ଦିର (ମନ୍ଦିର ଏଇ) (୧୦):

1

ପ୍ରକାଶକ ପତ୍ର

י. מילון

צמיחה בדומם אין בידי אדם לברוא, כי אין בכחו של האדם לחזש
חיות אף במידה ה怯ותה ביותר.

ואולי נרמזו זה במאמר זיל (תענית ב): "אמר רבי יוחנן שלשה
מפתחות בידי של הקב"ה שלא נמסרו בידי שליחת, ואלו הן, מפתח
של גשמיים ופתח של חיים ומפתח של תחיית המתים", כי שלשה
אלו הם עניין יצירת חיים, וזוו נסירה רק בידי של הקב"ה
ולא בידי בני אדם שהם שלוחם של מקום. גם מה שאמרו "ירפוא
ירפא מכאן שניתנה רשות לרופא לרפאות" (ברכות ס), הנה לא
ניתנה רשות וכח לרופא אלא לרפא את הגוף החומריא, ולהכשירו
להיות ראוי להחזק את החיות, כי כך יצר הקב"ה את הבראים
שאין החיות נשמרת אלא בכלי המתוקן לכך. אבל עצם נתינת
החיות בגוף והחזקתה בו, היא בידי הקב"ה בלבד.

ובאמת הלשון "מכאן שניתנה רשות לרפאות" צריפה
ביהור, דמשמעו אין חיווב על הרופא לרפאות אלא רשות.
וכבר עמד בזה הטורי זהב (ווײַיד סיינן של'ו סק"א), על מה דאיתא
בשו"ע שם (סעיף א) "ניתנה התורה רשות לרפאות ומצויה
היא ובכלל פקוח נפש הוא ואם מונע עצמו הרי זה שופך דמים,
ואפילו יש לו מי שירפאוו, שלא מון הכל אדם זוכה להתרפאות",
וכתב הט"ז "קשה כיון דבאמת מצואה היא למה קרי לה תחלה
רשות, ונראה זהכי הוא כוונת ענין זה, לרפואה האמתית היא על פי
בקשת רחמים דמשmia יש לו רפואה כמו שנאמר מחצתי ואני
ארפא, אלא שאין האדם זוכה לכך אלא שציריך לעשות רפואה על
פי טבע העולם, והוא יתברך הסכים על זה וננתן הרפואה על ידי
טבע הרפאות, וזהו נתינת רשות של הקדוש ברוך הוא, וכיון
שכבר בא האדם לידי כך יש חיווב על הרופא לעשות רפאותו". ברם
באמת מצינו לשון נתינת "רשות" על הטלת שליחות, וכמו לשון
"הרשות" דקיים לנו דשליח שויה – עיין שבועות (לג:) ותוס'
שם ד"ה בבא בהרשות מש"ס ב"ק (ע:) דשליח שויה, ועיין גיטין
(פח:) עיין שליחותיהם קא עבדין ופירשיג' הם נתנו לנו רשות –
ומעתה יתפרש אמרם "מכאן שניתנה לרופא רשות לרפאות",

הינו שניתנה לרופא שליחות לרפאות, כי הוא שליח מהקב"ה לרפאות, ועל כן כתוב בשווי הנייל "נתנה התורה רשות לרופא לרפאות ומזכה היא", כלומר שלא כאמור דרישות זו היא בדבר הרשות בעלמא שאם ירצה יעשה ואם לא ירצה לא יעשה, אלא שהרשות של הרופא לרפאות היא מצוה וחיוב, כירשות זו שליחות היא, אלא שכדי להשרות שליח שלבשר ודם תלייא ברצוינו של השליח ואין אדם נעשה שליח בעל כrhoחן, אבל אם הקב"ה מטיל עליו שליחות הרי עשיית השליחות נעשתה מצוה וחובה. וככל שהרופא עושה את מלאכתו מתוך ידיעה שהוא שלוחא ורוממן לרפאות, כך הוא מקבל כוחות יותר ויוטר מכפי שיעור טבעי, כי כשם שלחו של אדם כמותו (קידושין מא), שהשליח מקבל כתו מהשליח, כך בפועל שלחו של מקום מקבל כוחות אלקיים, מעלה מדרך הטבע, כדי שיוכל למלא את שליחותו להביא רפואיים לעולם.